

ผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมกรบริโภคอาหารต่อพฤติกรรมกรบริโภคอาหารเฉพาะโรค
และระดับความดันโลหิตในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ

สไบทิพย์ เชื้อเอี่ยม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กรกฎาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา
จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำภาคต้น ปีการศึกษา 2552

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาริ กังใจ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.รวิวรรณ เผ่ากัณหา และ ดร. นัยนา พิพัฒน์วิชชา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาสละเวลาในการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทุกขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบปากเปล่าทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ให้ความกรุณาและอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพ

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ โรงพยาบาลบ้านโป่ง ที่อนุญาตให้ดำเนินการวิจัย นายแพทย์สุวัฒน์ ดนayeพงศ์ ตลอดจนหัวหน้างานและเจ้าหน้าที่กลุ่มงานเวชระเบียน หัวหน้างาน และเจ้าหน้าที่แผนกผู้ป่วยนอกทุกท่านที่ให้ความเอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบคุณสำหรับกำลังใจ ความช่วยเหลือ ความรักและความเอื้ออาทรที่มีต่อกันตลอดระยะเวลาในการศึกษา จากเพื่อนร่วมรุ่นทุกคนในสาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อบุญเทียม คุณแม่บังอร เชื้อเอี่ยม ที่เป็นกำลังใจ ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนในทุกด้าน

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สไบทิพย์ เชื้อเอี่ยม

50910965: สาขาวิชา: การพยาบาลผู้สูงอายุ; พย.ม. (การพยาบาลผู้สูงอายุ)

คำสำคัญ: โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหาร/พฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรค/
แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ/โรคความดันโลหิตสูง/ผู้สูงอายุ

สไบทิพย์ เชื้อเอี่ยม: ผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารต่อ
พฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคและระดับความดันโลหิตในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง
ชนิดไม่ทราบสาเหตุ (EFFECTS OF EATING BEHAVIOR PROMOTION PROGRAM ON
EATING BEHAVIOR AND BLOOD PRESSURE LEVEL IN OLDER ADULTS WITH
ESSENTIAL HYPERTENSION) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: วารีย์ กังใจ, พย.ค.,
รวิวรรณ เผ่ากัณหา, กศ.ค. และ นัยนา พิพัฒน์วิศิษฐา, Ph.D. (Nursing) 120 หน้า ปี พ.ศ. 2554

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของ
โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคและ
ระดับความดันโลหิตในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ กลุ่มตัวอย่าง
เป็นผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงที่มารับบริการในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี จำนวน 60 ราย สุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มละ 30 คน
กลุ่มทดลองได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามโปรแกรมที่กำหนด
กลุ่มเปรียบเทียบได้รับคำแนะนำตามปกติ เก็บรวบรวมข้อมูลในระยะก่อนการทดลอง
ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมการบริโภคอาหาร
เฉพาะโรค และเครื่องวัดความดันโลหิตแบบปรอท แบบประเมินพฤติกรรมการบริโภคอาหาร
เฉพาะโรค ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI)
เท่ากับ .92 และค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคเท่ากับ .80 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา
และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำประเภทหนึ่งตัวแปรระหว่างกลุ่มและหนึ่งตัวแปรภายใน
กลุ่ม (Repeated-Measure Analysis of Variance)

ผลการวิจัยพบว่า

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลองต่อพฤติกรรมการ
บริโภคอาหารเฉพาะโรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ผู้สูงอายุโรค
ความดันโลหิตสูงกลุ่มที่เข้าร่วมโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหาร มีคะแนนเฉลี่ย
พฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่า
ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในระยะหลังการทดลองและระยะ
ติดตามผล ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรค

ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล ทั้งสองกลุ่มพบว่า กลุ่มที่เข้าร่วม โปรแกรมส่งเสริม พฤติกรรมการบริโภคอาหาร มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคทุกช่วงเวลา สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลองต่อค่าเฉลี่ยระดับ ความดันซิสโตลิก และความดันไดแอสโตลิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงกลุ่มที่เข้าร่วม โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหาร มีค่าเฉลี่ยของระดับความดันซิสโตลิก และความดันไดแอสโตลิก ในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ต่ำกว่า ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในระยะ หลังการทดลองและระยะติดตามผล ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับ ความดันซิสโตลิก และความดันไดแอสโตลิกในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล ทั้งสองกลุ่ม พบว่า ผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงกลุ่มที่เข้าร่วม โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการ บริโภคอาหาร มีค่าเฉลี่ยของระดับความดันซิสโตลิก และความดันไดแอสโตลิก ทุกช่วงเวลาต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรค สามารถทำให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคความดันโลหิตสูงที่ถูกต้อง เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และส่งผลให้ระดับความดันโลหิตทั้งความดันซิสโตลิกและความดัน ไดแอสโตลิกลดลง จึงควรส่งเสริมให้มีการนำโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหาร เฉพาะโรคไปใช้อย่างจริงจัง

50910965: MAJOR: GERONTOLOGICAL NURSING; M.N.S. (GERONTOLOGICAL NURSING)

KEYWORDS: EATING BEHAVIOR PROMOTION PROGRAM/ EATING BEHAVIOR / HEALTH BELIEF MODEL/ HYPERTENSION/ OLDER ADULTS

SABAITIP CHEUEIAM: EFFECTS OF EATING BEHAVIOR PROMOTION PROGRAM ON EATING BEHAVIOR AND BLOOD PRESSURE LEVEL IN OLDER ADULTS WITH ESSENTIAL HYPERTENSION. ADVISORY COMMITTEE: WAREE KANGCHAI, D.N.S., RAWEEWAN PAOKANHA, Ed.D., NAIYANA PIPHATVANITCHA, Ph.D. (NURSING). 120 P. 2011.

The purpose of this quasi-experimental research was to study the effects of eating behavior promotion program on eating behavior and blood pressure level in older adults with essential hypertension. The experimental group was older adults with essential hypertension from out-patient department in Banpong Hospital, Ratchaburi Province. Thirty older adults were randomly selected to be experimental group, and other 30 ones to be comparative group. The experimental group received the eating behavior promotion program, whereas the comparative group received only routine services. Data were collected at three phases: pre-test, post-test and follow-up phases by using the eating behavior promotion of essential hypertension older adults scale and mercury sphygmomanometer. The content validity of the interview was .92, and Cronbach's alpha coefficient was .80. Data were analyzed by descriptive statistics and repeated measure analysis of variance: between-subject variable and within-subject variable.

The results of the study were as the follows :

1. The interaction of method and time on eating behavior promotion was found at a .05 level of significance. The post-test scores on eating behavior promotion in the experimental group immediately after the experiment and follow-up after the experiment were higher than before using eating behavior promotion program group, and the period immediately after the experiment was not different from that of follow-up after the experiment. The post-test scores on eating behavior promotion in the experimental group collected immediately after the experiment and follow-up after the experiment were higher than the comparative group at a .05 level of significance.

2. The interaction of method and time on both systolic and diastolic blood pressure was found at a .05 level of significance. The post-test scores on both systolic and diastolic blood pressure in the experimental group immediately after the experiment and follow-up after the experiment were lower than before using eating behavior promotion program group, and the period immediately after the experiment was not different from that of follow-up after the experiment. The post-test scores on both systolic and diastolic blood pressure in the experimental group collected immediately after the experiment and follow-up after the experiment were lower than the comparative group at a .05 level of significance.

The program should be used as a guideline for applying the eating behavior promotion program for the older adults, the enhancement of behavior on eating behavior promotion, and both systolic and diastolic lower blood pressure. This program should be continued.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
สารบัญ.....	ซ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
สมมติฐานของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
โรคความดันโลหิตสูงในผู้สูงอายุ.....	14
พฤติกรรมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง.....	25
แนวคิดเกี่ยวกับแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ.....	30
ทฤษฎีการเรียนรู้ในผู้สูงอายุ.....	39
โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุ โรคความดันโลหิตสูง.....	42
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	48
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	49
ขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	50
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	55
การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง.....	56
การทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	56
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	64
4 ผลการวิจัย.....	65
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
5 สรุปและอภิปรายผล.....	80
อภิปรายผลการวิจัย.....	82
ข้อเสนอแนะ.....	88
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก.....	100
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	120

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 การแบ่งระดับความดันโลหิตตามอัตราเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด.....	15
2 แสดงการประยุกต์ใช้แนวคิดตามแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ	34
3 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล.....	66
4 ผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผลในกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบ	70
5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง.	71
6 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารเฉพาะโรคเป็นรายคู่ของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ด้วยวิธีการทดสอบแบบนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls Method)	73
7 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยระดับความดันโลหิตในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ	74
8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนค่าเฉลี่ยระดับความดันซิสโตลิกในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง	75
9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนค่าเฉลี่ยระดับความดันไดแอสโตลิกในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง	77
10 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความดันซิสโตลิกเป็นรายคู่ของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการทดลองระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ด้วยวิธีการทดสอบแบบนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls Method).....	79
11 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความดันไดแอสโตลิกเป็นรายคู่ของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ด้วยวิธีการทดสอบแบบนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls Method)...	79

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	13
2 แสดงองค์ประกอบของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพและ ความเชื่อมโยงของแต่ละองค์ประกอบ.....	33
3 รูปแบบการวิจัย.....	48
4 กราฟเส้นแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกรรบริโภคนอาหารเฉพาะ โรคของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ กับระยะเวลาของการทดลอง.....	72
5 กราฟเส้นแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่าเฉลี่ยระดับความดันซิสโตลิกของ ผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบกับระยะเวลาของ การทดลอง.....	76
6 กราฟเส้นแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่าเฉลี่ยระดับความดันไดแอสโตลิกของ ผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบกับระยะเวลาของ การทดลอง.....	78